

Nr 124.

Av herr **Domö m. fl.**, om beredande åt den kvinnliga ungdomen av ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhällliga uppgifter.

Betydelsen av kvinnans insats i samhällsarbetet, som i alla tider varit stor, har förvisso ökat i vår tid. I allt större utsträckning tages hennes arbetskraft i anspråk. Men icke blott anspråken på hennes arbetskraft ha stegrats; även fordringarna på hennes insikter och kunskaper ha skärpts av nutidens komplicerade samhällsliv.

Icke minst nutidens sociala utveckling har ställt kvinnorna inför nya och viktiga uppgifter. Utvecklingen har i många hänseenden varit av faktiskt omvälvande art. Den har sitt givna samband med tidens tekniska framsteg men den har i lika höga grad påverkats eller påskyndats av samhället självt genom dess sociala reformpolitik. På det ena området efter det andra — alldeles särskilt inom bostadspolitikens och sanitetsväsendets — ha statsmakterna ingripit reglerande, ordnande eller stödjande. Om samhället rätt skall tillgodogöra sig både de tekniska framstegen och de genomförda reformerna, uppställer sig den fordran ofrånkomligen, att särskilt kvinnorna göras bättre rustade än hittills för tidens krav, ty just på dem beror i synnerligen hög grad möjligheten att utvinna full effekt av allt det nya, som åstadkommits.

Utvecklingen har till fullo visat ej blott att kvinnorna för tilltänkt förvärvsarbete ha behov av speciell utbildning — vare sig denna kan skaffas genom yrkeskurser eller blott erhållas under förvärvsarbete — utan även att det finnes ett gemensamt behov för dem av kunskaper och färdigheter på de verksamhetsområden företrädesvis i hemmet, som ligga utanför förvärvsarbetet eller arbetsplatsen. Detta senare behov är oberoende av yrke och civilstånd. Vare sig en kvinna är gift eller icke och vare sig hon som gift har förvärvsarbete eller ej, måste hon normalt ha ett hem att vårda eller ha överinseende över. Och vilket yrke eller vilken yrkesställning kvinnorna än ha, ställer samhället på dem i deras egenskap av kvinnor vissa enahanda fordringar och förväntningar. Det torde icke kunna förnekas, att den nuvarande folkundervisningen trots alla förbättringar och all rikedom på utbildnings- och fortbildningsmöjligheter i otillräcklig utsträckning beaktat den praktiska utbildning, som kvinnorna med fog kunna kräva för att rätt gå i land med sina samhällliga plikter.

Det kanske viktigaste — och i debatterna mest berörda — behovet gäller hushållsundervisningen. Icke blott människornas krav på en omväxlande diet

ha höjts, såsom ett uttryck för levnadsstandardens stegring. Även de näringsfysiologiska fordringarna kräva allt beaktande, och forskningens vinningar härutinnan måste tillgodogöras folket i dess dagliga spis. Likaså måste kunskaper i matlagningens ekonomi, icke minst tillvaratagandets ekonomi, ingå i allmänbildningen. Här förestår utan tvivel inom hemmen i det mera fördolda en genomgripande omvandling, av ovägbart betydelse ej blott för folkhälsan utan även för den rent mänskliga trivselsn. Ökade insikter hos alla kvinnor rörande hushållet synas bli desto mera behövliga, som många tecken tyda på att hembiträdesyrket i framtiden blir allt svårare att rekrytera samt att dessa rekryteringssvårigheter i sin tur naturligen verka lönestegrande med följd att de flesta familjer eller ensamstående antingen ej ha råd att ha hjälp i hemmet eller också i det längsta dra sig för att skaffa dylik.

På det bostadstekniska området pågår likaledes en moderniserings- och rationaliseringsprocess, som ehuru sakta börjat sätta spår efter sig även på den rena landsbygden. Det allmänna har på många sätt och i många former understött utvecklingen i riktning mot en bättre bostadsförsörjning. Mycket återstår här ännu att göra, och säkerligen måste denna nydanelse ta en avsevärd tid i anspråk. Samtidigt med dessa rent byggnadstekniska förbättringar påkallar hemvården större uppmärksamhet. Heminredning och hemkultur stå allt oftare i förgrunden i diskussionen i press och litteratur. Även om flertalet hithörande problem riktigast böra lösas individuellt och personligt, utan skattande åt en standardiserad förflackning, bilda de dock så viktiga och väsentliga moment i det dagliga livet och representera tillika så stora ekonomiska värden, att elementära kunskaper på detta område i lämplig form och på lämpligt åldersstadium borde meddelas. Utan att kvinnorna erhålla förutsättningar att utnyttja bostadsstandarden skulle samhällets ansträngningar att undan för undan höja denna delvis förfuskas.

Likaledes ställer det moderna samhället större krav än tidigare i fråga om hygien och sjukvård. Visserligen meddelas redan nu viss undervisning i hälsolära, men man kan ifrågasätta, dels om icke denna meddelas vid en för tidig ålder och dels om den verkligen motsvarar de behov av kunskaper och erfarenheter, som alla människor måste känna. Här om någonsin är det tydligt, att den stigande tekniska utvecklingen fordrar stegrade insikter hos människorna i gemen. Att kunna lägga ett första förband eller bringa första hjälp vid olycksfall samt att äga elementära insikter om risker och förebyggande åtgärder i det dagliga arbetet — för att blott peka på några av de viktigaste kraven — borde alla få lära sig. Den manliga ungdomen borde under värnplikten i högre grad än hittills kunna få sina kunskapsbehov härutinnan tillgodosedda, men för flickorna vid en mognare ålder stå liknande möjligheter nu ej öppna.

Indrages Sverige i ett modernt krig, måste särskilda uppgifter åläggas kvinnorna. I första hand anmäler sig härvid vikten av en viss förberedande elementär utbildning i samaritertjänst och gasskydd. Syftemålet vore härvid

att ge den uppväxande kvinnliga ungdomen endast en sådan allmän kunskap, som gjorde att dessa kvinnor sedermera ej behövde stå alldeles handfallna inför farorna eller oförmögna att i nödläge biträda vid sjukvård; behovet av specialutbildning på frivillig väg av kvinnor, som i ett krig äro beredda att helt ägna sig åt sjukvård eller gästjänst, skulle ej rubbas av en sådan allmän kurs för kvinnor. Bägge de omnämnda uppgifterna avse hembygden och framtingas av de faror för vår civilbefolkning, som äro förknippade med en nutida krigsföring. Uppgifterna äro visserligen av mera omedelbar vikt för kvinnorna i städer och samhällen än i rena jordbruksbygder, men de beröra alla; då många landsbygdsflickor sedermera flytta till städerna, kunna de ha ett lika stort direkt intresse av att erhålla viss utbildning eller träning på detta hjälpförvarsområde som flickorna på tätbefolkade orter. Många praktiska skäl tala för att en kurs i samaritertjänst och gasskydd om möjligt borde förläggas till en något högre ålder än folkskoleärens.

Ett annat viktigt problem i direkt anknytning till de befolkningspolitiska åtgärder, som samhället redan vidtagit eller ämnar vidtaga, är önskvärdheten av att bereda den kvinnliga ungdomen vid mognare år en obligatorisk utbildning i barnavård eller i vart fall ökade teoretiska insikter på detta område. Visserligen kan det invändas, att icke alla kvinnor ingå äktenskap eller bli mödrar, vadan den obligatoriska barnavårdsutbildningen kunde vara en onödig tidsspillan för många kvinnor. Emellertid kan det icke gärna i detta sammanhang bli tal om någon mera omfattande utbildning; vidare kan ju ingen i sin ungdom avgöra, hur hennes framtid skall gestalta sig; ytterligare ligger det i tiden att även för kvinnor med förvärvsarbete underlätta giftermål och moderskap. Härtill kommer, att undervisning i barnavård erbjöde en naturlig utgångspunkt för en efter den mognare åldern anpassad fördjupad undervisning i etik.

Med utgångspunkt från dessa allmänna synpunkter framställa sig tvenne önskemål. Först och främst vilja vi understryka angelägenheten av att skolköksundervisningen ej blott i våra folk- och fortsättningsskolor utan även i högre skolor göres obligatorisk för flickorna. Vidare finna vi det påkallat att en utredning verkställes om möjligheterna att flickorna någon tid efter skolpliktens utlöpande och sedan de bibragts större mognad genom kurser eller på annat sätt beredas någon undervisning eller utbildning i de ämnen, som ovan skisserats.

Om man undersöker de möjligheter, som nu erbjudas den kvinnliga ungdomen att erhålla en praktisk utbildning å de områden, som vi här sammanfattningsvis vilja kalla hemvård, är man skyldig det erkännandet att statsmakterna i många former sökt tillgodose dessa intressen. Likväl måste det sägas, att hemvårdsintressena icke på långt när fått den centrala plats i utbildningen, som de förtjäna. Alltför få flickor komma i åtnjutande av dylik utbildning. Stora svårigheter föreligga särskilt för landskommunerna att utnyttja de förefintliga möjligheterna att erhålla statsbidrag, och statsbidragen

äro dessutom för små för att verkligt stimulera kommunerna till att igångsätta dylika kurser. Framför allt ha ifrågavarande hemvårdsämnen och vad vi däri vilja inlägga aldrig i vårt folkundervisningsväsende setts som en enhet och tillmätts vikt och utrymme därefter. Överhuvudtaget kan man konstatera, att vår folkundervisning genom otillräckligheten i denna praktiska utbildning oavsiktligt men faktiskt liksom markerat hemmens minskade betydelse i våra dagars samhällsliv. Hemmen måste dock — vare sig kvinnorna äro gifta eller ej — alltjämt bilda den verkliga grundvalen för hela vår kultur, och skolundervisningen borde så långt sig rimligen göra låter utformas och utvidgas med sikte på att göra kvinnan rustad för den del av samhällsarbetet, vari hon, alla förändringar i sin ställning till trots, alltid måste vara själen och medelpunkten.

I ett hänseende ha statsmakterna krävt utvidgade åtgärder i den av oss önskade riktningen. 1936 års riksdag begärde i en skrivelse utredning om obligatorisk skolköksundervisning i folk- och fortsättningsskolorna, och f. n. pågår i skolöverstyrelsen utredning härom. I blott något mer än hälften av våra fortsättningsskolor äro skolkökskurser nu anordnade, och den omständigheten att den relativt minsta delen därav hänför sig till landsbygdens skolor gör den alltför ringa omfattningen av denna undervisning än mer beklaglig. Intresset för dessa kurser är emellertid i starkt stigande hos våra lokala skolmyndigheter, och uppskattningen av dem är särskilt stor hos våra husmödrar — genom kurserna erhålla dessa ej blott utsikter till bättre hjälp av sina barn i hemarbetet utan de få även ofta ett slags fortbildningsundervisning av sina flickor. Med hänsyn till den pågående utredningen och i förhoppning om att riksdagen har att med det snaraste emotse regeringsförslag vilja vi icke för innevarande riksdag framställa något direkt yrkande i denna fråga.

Med den praktiska utbildningen är det ännu sämre ställt i vissa av de högre skolformerna. Endast i kommunala eller statsunderstödda flickskolor är undervisning i hushållsgöromål regel. I de kommunala mellanskolorna förekommer undervisning i dessa ämnen blott till ungefär en fjärdedel. För samskolorna och de allmänna läroverken finnes visserligen ett obetydligt anslag till undervisning i hushållsgöromål, men endast en ytterst ringa del av dessa skolors elever får utbildning häri. Det måste anses lika anmärkningsvärt som beklagligt, att en så stor del av av den kvinnliga ungdomen får gå ut i livet utan någon praktisk utbildning på hithörande område, och det måste bli en av uppgifterna vid den allsidiga utredning, som vi komma att föreslå, att ange de former, enligt vilka praktisk undervisning skall komma samtliga flickor även i dessa skolor till del.

När vi förorda en utredning om möjligheterna att bereda flickorna några år efter den ordinarie skolgången bättre möjligheter till hemvårdsutbildning, förbise vi icke att mycket redan gjorts i enahanda syfte av det allmänna eller med dess stöd. Vi tänka härvid t. ex. på de s. k. vandrande skolköken för

äldre, på folkhögskole- och lanthushållsskolorna, på yrkesbestämda högre fackskolor, på lärlingskurser i husligt arbete i de kommunala skolorna för yrkesundervisning, på de kommunala eller statsunderstödda enskilda hushålls- och husmodersskolorna, på den statsunderstödda s. k. yrkesskolan för husligt arbete (för flickor över 17 år), vartill komma olika typer av seminarier eller fackskolor för utbildning av lärarinnor i dessa ämnen. Vi skola härvid icke inlåta oss på frågan, huruvida denna typrikedom mest åskådliggör behovet av differentiering i denna undervisning eller behovet av ett starkare förenhetligande av skolformerna. Vi skola heller icke tillåta oss någon förmodan om i vad mån den närmaste tidens utveckling kan komma att ge dessa talrika delvis ganska nya praktiska ut- och fortbildningsformer ökad omfattning och anslutning. Vi vilja endast konstatera, att dessa kurser för närvarande huvudsakligast komma städernas och de tätbebyggda samhällenas kvinnliga ungdom tillgodo, att kursernas antal ej är över sig stort, att de flesta kurser dessutom äro specialkurser och därigenom skänka blott en begränsad kunskap, samt att ett alltför stort antal kvinnor uppenbarligen ej tillvaratar eller kan tillvarata dessa utbildningsmöjligheter.

Alldeles särskilt gäller det, att landsbygdens kvinnliga ungdom av olika skäl — lokalsvårigheter, brist på disponibel lärarkraft, statsbidragens ringhet, problemet att i en glest befolkad bygd samla tillräckligt många kursdeltagare — icke alla i önskvärd utsträckning ha tillfälle att utnyttja dessa utbildnings- eller fortbildningsformer.

Det föreligger därför enligt vår mening ett mycket påtagligt och stort behov av att mera allmänt ordna en praktisk hemvårdsutbildning för flickorna — redan mångfalden av de redan existerande skol- eller kursformerna på detta område kan sägas bekräfta förekomsten av detta behov och understryka vikten av dess tillgodoseende. Att dessa kurser helst böra förläggas till något mognare år än den skolpliktiga åldern — om möjligt i åldern från 18 till 20 år — ha vi förut framhållit. Som de viktigaste ämnena vid dessa kurser vilja vi i anslutning till vad som ovan anförts ange hushållsgöromål, bostadsvård, hygien och sjukvård, samarittjänst och gasskydd, barnavård och samhällsetik. Huruvida kurserna helst skulle omfatta samtliga dessa ämnen eller vara mera specialiserade förtjänar närmare övervägande; den omständigheten att dylika översiktliga hemvårdskurser i och för sig te sig som det önskligaste bör dock icke hindra behöflig differentiering eller anpassning efter möjligheterna och förhållandena på varje ort med avseende på lokaler, tillgång till lärarkrafter, kursdeltagarnas möjlighet att skaffa sig ledighet o. s. v. Just genom att — där så vore möjligt — giva kurserna så vid ram som möjligt skulle de vidga kvinnornas både allmänna överblick och deras håg för problem, som eljest oftast icke eller åtminstone icke vid en tidigare ålder fallit inom deras intressesfär, och därigenom sannolikt vara mest ägnade att medverka till att stärka kvinnornas känsla av ansvar såsom kvinnor för sina uppgifter i samhället.

Huruvida det vore tänkbart eller praktiskt önskvärt att hela den kvinnliga ungdomen finge genomgå dylika mer allsidiga kurser eller om man lämpligen borde begränsa sig till att i största möjliga utsträckning underlätta deltagandet i dem, kan ej avgöras utan mycket sorgfälliga överväganden icke minst av statsfinansiell natur. Redan genom en höjning av nu utgående statsbidrag torde åtskilligt kunna vinnas. Det viktigaste härvidlag är icke formen utan att bästa och mest ändamålsenliga resultat utvinnas genom att från ort till annan laga efter läglighet. Skulle man vilja på genomgång av dylika hemvårdskurser anlägga den synpunkten att den vore att betrakta som fullgörandet av en allmän medborgerlig skyldighet för kvinnlig ungdom, må det endast tilläggas, att den pågående livliga diskussionen om kvinnornas medborgarplikter visat att det just nu finnes en starkare resonans än någonsin tidigare bland kvinnorna själva för de krav, som samhället kan vilja ställa på dem.

Vi finna en utredning av ovanstående verkligt sociala uppfostringsproblem påkallad. Med hänsyn både till de många lösningar, som kunna tänkas för syftemålets vinnande, och till den pågående utredningen om obligatorisk skolköksundervisning i den skolpliktiga åldern, vars resultat kan påverka den av oss framförda större frågans tillrättaläggande, vilja vi avstå från att närmare än som skett skissera direktiv för utredningen. Denna bör ske med stor frihet att söka utfinna de lämpligaste formerna för ändamålet.

Vi vilja nu endast tillfoga, att dylika hemvårdskurser icke skulle överflödiggöra de övriga praktiska fortbildnings- eller utbildningsanstalter, som det allmänna inrättat eller understödjer och som åsyfta att ge en efter förvärvslivets behov mera specialiserad utbildning för flickorna. Även om det vore tänkbart att låta den enligt riksdagen påyrkade obligatoriska skolkökskursen i folk- och fortsättningsskolorna alternativt ingå i de av oss föreslagna mera omfattande hemvårdskurserna, torde dock i allmänhet av olika skäl genomförandet av de senare icke böra föranleda något ruckande på skolkökskurserna, som nu slagit igenom i folkopinionen och vari de unga flickorna bibringas insikter och färdigheter av stor nytta redan i denna ålder.

Ytterligare vilja vi framhålla, att ett utvidgande av den praktiska utbildningen till att bli mer eller mindre allmän i hög grad även är ett lärarinneproblem. I samma mån som utbildningens ram gjordes vidare, torde även lärarinneutbildningen måhända böra göras mera omfattande. Redan den hittillsvarande skolköksundervisningen har på många håll haft sin svåraste stötesten i bekymren att förvärva kompetenta lärarekrafter.

I detta sammanhang måste man uttala sitt beklagande av att skolkökslärarinnorna framförallt på landsbygden ännu ej fått en fastare och mera tryggad plats i folkundervisningen. Deras viktiga uppgift och deras ofta stortartade arbete göra dem förtjänta av att ej ställas i en undantagsklass gentemot annan lärarpersonal. I den nu begärda utredningen bör även ingå frågan att ge de ifrågavarande lärarinnorna en bättre och säkrare ställning.

Vi upprepa vad vi inledningsvis sagt, att kvinnan — vare sig hon blir gift eller ogift, har förvärvsarbete eller ägnar sig helt åt hemmet — ändock normalt har ett behov av praktiska insikter, som vår tids sociala reformarbete med ökad styrka framhävt. Många förskjutningar i samhället kunna helt visst och med stort berättigande genomföras eller inträda till kvinnans favör, men den naturliga arbetsfördelningen i samhället torde till sina huvuddrag ännu länge bestå, och endast därefter kunna statsmakterna rätta sig. På lång sikt är det ej enbart ett allmänt intresse utan även ett intresse för kvinnorna själva och för deras roll i samhällslivet att deras utbildning ej enbart upplinjeras efter några alltför snäva yrkesspecialiserade linjer.

Med hänvisning till ovanstående hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig och skyndsam utredning angående åtgärder för att mera allmänt bereda den kvinnliga ungdomen ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhälleliga uppgifter i enlighet med vad vi här ovan anfört samt att Kungl. Maj:t för riksdagen måtte framlägga de förslag, vartill utredningen ger anledning.

Stockholm den 22 januari 1938.

Fritiof Domö.

J. B. Johansson.

Th. Borell.

Nils Gabrielsson.

Gustaf Velandér.

Gustaf Tamm.

M. Svensson.